

PREOCUPĂRILE PENTRU SLAVI ȘI SLAVONISM ALE ȘCOLII ARDELENE

Curentul cultural, istoriografic și lingvistic al Școlii Ardelene continuă să ofere, chiar și după două secole de exegeză, o multitudine de subiecte de cercetare. În lucrarea de față ne vom opri asupra preocupărilor corifeilor Școlii Ardelene pentru slavi și slavonism.

Atenția acordată de “doctorii ardeleni” (expresia aparține lui Bogdan Petriceicu Hașdeu) problematicii continuității românești este binecunoscută și este, totodată, fundamentală pentru a înțelege complexitatea operei savante a Școlii Ardelene. Cu toate acestea, în mod paradoxal, acest subiect nu a suscitât interesul istoricilor și lingviștilor care s-au ocupat de Școala Ardeleană. În consecință vom încerca să punctăm și să comentăm principalele aspecte legate de slavi și slavonism din opera istorică și lingvistică a Școlii Ardelene.

Înainte de aceasta trebuie să facem câteva precizări. Școala Ardeleană este, din punctul nostru de vedere, un curent istoriografic, lingvistic și chiar politic care nu se limitează la generația biologică a lui Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu și Ion Budai-Deleanu. Preluând definiția oferită de Lazăr Șăineanu¹, considerăm justificat să includem în Școala Ardeleană pe discipolii latiniști și puriști de mai târziu, pentru că aceștia își revendică, deși nu poate fi vorba de o relație magistru-discipoli, discursul istoric al lui Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu și Ion Budai-Deleanu. În prezenta cercetare ne vom ocupa însă exclusiv de prima generație a Școlii Ardelene, mai precis de Petru Maior, Gheorghe Șincai și Samuil Micu, urmând ca de generațiile ulterioare de latiniști să ne ocupăm cu altă ocazie. O a doua necesară precizare este aceea a autonomiei pe care o merită o cercetare de felul celei pe care încercăm noi să o întreprindem în privința lui Ion Budai-Deleanu. Deși coleg de generație cu ceilalți corifei, Budai-Deleanu prezintă o serie de particularități interesante ale formației intelectuale și ale operei savante, ba chiar un interes sporit pentru problematica slavă. În consecință, el merită o cercetare particulară. De asemenea nu ne vom referi la biografia intelectuală sau la opera istorică sau lingvistică per ansamblu a celor trei corifei, pentru că aceasta ne-ar îndepărta de subiectul propriu-zis al cercetării de față.

Interesul corifeilor Școlii Ardelene pentru problematica slavă (slavonă) din istoria românească n-a constituit până în prezent subiect de interes pentru

¹ Șăineanu 1895, p. 117-140, unde se vorbește despre o “școală etimologică ardeleană”.

istoriografia românească, cu excepția unor mențiuni colaterale. Putem menționa aici, cu titlul de curiozitate, insistența cu care Emil Boldan, editorul unei antologii dedicate Școlii Ardelene, sublinia în anii '50 netemeinicia ignorării de către corifeii acesteia a conviețuirii daco-romanilor cu slavii și a contribuției limbii slave la formarea limbii române². Imputările lui Emil Boldan pun în discuție o chestiune importantă, aceea a contribuției slave la fizionomia limbii și poporului român; sublinierea sa avea însă alte finalități decât cele științifice, anume de a sublinia încă o dată, într-o epocă de apogeu a relațiilor româno-ruse, aportul fundamental al factorului slav la acest proces istoric.

Pentru Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, problematica slavă a fost una de maximă importanță, ea având un rol fundamental în clarificarea istoriei timpurii a poporului și limbii române. De aceea, cei trei cărturari iluminați îi acordă un amplu spațiu pe parcursul scrierilor lor. Este vorba în principal de următoarele lucrări: *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, *Istoria bisericeii românilor*, *Dissertație. Pentru începutul limbii românești*, *Dissertație. Pentru literatura cea veche a Românilor*, *Dialogu pentru începutul limbii Române* de Petru Maior³, *Istoria românilor și Scurtă cunoștință a istoriei românilor* de Samuil Micu⁴, *Chronica Românilor și a mai multor nemuri...*⁵ de Gheorghe Șincai, de asemenea *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* de Gheorghe Șincai și Samuil Micu⁶. Este vorba, în primul rând, de lucrările cele mai reprezentative ale acestor autori și, în al doilea rând, lucrările care oferă cele mai numeroase și mai interesante opinii cu privire la slavi și la legăturile lor istorice sau lingvistice cu românii. Deoarece referirile la slavi și limbi slave au numeroase puncte comune în opera lui Petru Maior, Gheorghe Șincai și Samuil Micu, vom încerca o tratare generală a informațiilor pe care scrierile acestora ni le pun la dispoziție.

Bogatul material privitor la slavi și la relațiile lor cu românii poate fi împărțit în câteva "dosare": limba română și impactul slav asupra ei, chestiunea alfabetului chirilic, biserica românească și influența slavă, relații istorice româno-slave și elemente de istorie slavă (mai ales bulgară). Încă de la început trebuie amintite confuziile pe care Gheorghe Șincai, de fapt toți corifeii Școlii Ardelene le fac: în primul rând, identificarea bulgari-slavi⁷, nefăcându-se încă distincția dintre vechii bulgari de pe Volga și bulgarii slavizați de mai târziu; cu alte cuvinte, se credea despre vechii bulgari că făceau parte din marea familie

² Școala Ardeleană 1959, p. 7-8, 11-12.

³ Maior 1976.

⁴ Micu 1995, respectiv Micu 1963.

⁵ Șincai 1886.

⁶ Șincai-Micu 1980.

⁷ Șincai 1886, vol. I, p. 106, 157, 207.

slavă. A doua confuzie, complementară cu prima, este aceea între huni și slavi, confuzie care se bazează pe deducția - într-o anumită măsură corectă - identității hunilor cu (vechii) bulgari⁸.

Limba era unul dintre cele mai importante mijloace de luptă culturală ale epocii; este deci normal ca liderii Școlii Ardelene să-i acorde o mare atenție, inclusiv impactului slav care, fiind perceput ca un fenomen cultural negativ, era condamnat și deplâns prin toate mijloacele. În ciuda nuanțelor care pot varia de la o lucrare la alta, opiniile corifeilor Școlii Ardelene cu privire la slavi și la impactul lor asupra românilor rămân constante. Pornind pe urmele lui Dimitrie Cantemir, se afirmă cu claritate ideea purității latine a limbii și poporului român⁹, influențele străine fiind, dacă nu negate cu desăvârșire, atunci marginalizate. Cu toate acestea, Petru Maior strecoară în *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* un pasaj interesant, care a scăpat cercetătorilor: după cucerirea Daciei de către romani, dacii scăpați din masacru “[...] au fugit din Dachia și s-au tras la învecinații și prietenii lor sarmate [subl. n.], carii și în războiu îi ajutase pre dachi asupra romanilor”¹⁰. Această aparent neînsemnată nuanță constituie o abatere semnificativă de la teoria purității latine a românilor¹¹. Istoriografia română pare să n-o fi remarcat, cu excepția lui Ion Budai-Deleanu, care a și dus-o mai departe.

Românii au suferit stăpânirea diverselor neamuri migratoare, fapt care și-a lăsat amprenta asupra limbii vorbite de aceștia. Este vorba în principal de stăpânirea slovenă (bulgară) și de lipsa învățaturii, datorită căreia “[...] limba romană cea părintească mestecându-se cu cuvinte slovenești o au strical”¹², în ea intrând “[...] cuvinte de ale varvarilor ghinte, anume ale slovenilor”¹³. S-a ajuns astfel, observă Samuil Micu, în situația ca întreaga societate românească să folosească **limba slovenească**, inclusiv biserica și domnitorii, care emiteau actele lor oficiale în aceeași limbă slavonă: cunoscătorii limbii slavone au

⁸ Șincai 1886, vol. I, p. 158, 162. Totodată este infirmată identificarea de către unii istorici a bulgarilor cu turcii și tătarii, identificare nu lipsită de adevăr. Și această confuzie pornește de la necunoașterea procesului etno-lingvistic care diferențiază pe vechii bulgari de bulgarii slavizați. Vezi Șincai 1886, vol. I, p. 207.

⁹ “După ce romanii au supus loruși toată Dachia, și pre gheti, lăcuiorii Dachii, i-au sterpit”, în Micu 1995, vol. I, p. 36.

¹⁰ Maior 1976, vol. I, p. 102-103. P. Maior considera, asemeni contemporanilor săi, că în spatele neamului sarmaților se ascundeau de fapt slavii.

¹¹ Pornind de la discutarea de către cercetătorul german Helmuth Frisch a receptării teoriei substratului în istoriografia și lingvistica română a epocii, putem să-l considerăm pe Petru Maior (alături de Dimitrie Cantemir, respectiv Ion Budai-Deleanu) precursor al teoriei substratului în mediile culte române, la o jumătate de veac înaintea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, cel care a promovat sistematic la noi această interesantă teorie (vezi *Stratu și substratu. Genealogia popoarelor balcanice*, 1892): Frisch 1995, p. 93-94.

¹² Micu 1995, vol. I, p. 126.

¹³ Maior 1976, vol. I, p. 301.

devenit unicii depozitari ai culturii și științei, în timp ce româna a devenit o limbă “proastă” care, dacă nu exista norodul românesc, ar fi pierit cu totul¹⁴. Dar, se grăbește să sublinieze Petru Maior, “[...] slovenii de țesetura limbei românești cea dinlontru nicecum nu s-au atins, ci aceia au rămas întreagă, precum era când întâiu au venit romanii”¹⁵, afirmație care răspunde criticilor unor istorici străini (de exemplu slavistul de origine slovenă Bartholomeus Kopitar) care încercau să dovedească greutatea impactului slavon asupra limbii latine, apoi române, care și-ar fi pierdut astfel caracterul latin¹⁶. Polemistul Petru Maior contraatacă chiar, arătând că în paralel cu influențele lexicale ale limbii slavone asupra celei române s-au exercitat și influențe inverse, ale limbii române asupra limbii (limbilor) slave (istoricul dă cifra de 700 de cuvinte)¹⁷.

În același context al relațiilor lingvistice româno-slave, Petru Maior face o altă precizare importantă, care va fi recuperată de istoriografia română câteva decenii mai târziu, și anume el diferențiază între limba slavă comună și slava bisericească: “[...] linba sloveană cea din cărțile slovene besericești niciodată nu a fost în gura slovenilor; aceia este linbă noao, togma străină de firea linbei sloveană, la suta a noao de la Domnul Hristos escată, care, precum am zis mai nante, o întogmi greul Ciril”¹⁸.

Corifeii Școlii Ardelene acordă atenție **procesului de restaurare al latinității și de “deslavonizare” a limbii românești**¹⁹. Se afirmă că după despărțirea românilor de bulgari și mai ales după căderea bulgarilor sub stăpânire turcească “[...] au început pe încet a scădea de la români și limba slovească”, care și-a păstrat însă pozițiile în biserică. Procesul de eliminare a limbii slavone din biserică începe în Ardeal unde, din dorința de a-i calviniza pe români, principele Gheorghe Rákóczi I tipărește cărți românești cu litere latine. În Țara Românească, procesul de “deslavonizare” începe în timpul lui

¹⁴ Micu 1995, vol. II, p. 194-195.

¹⁵ Maior 1976, vol. I, p. 301.

¹⁶ Maior 1976, vol. I, p. 303-304; vol. II, p. 323, 326. De asemenea merită atenție cunoscuta, dar puțin-studiata polemică a lui Petru Maior cu slavistul de origine slovenă Bartholomeus Kopitar, autor a unor recenzii critice la adresa lucrărilor iluministului ardelean. Vezi Maior 1997, p. 372-394. Pentru receptarea europeană a operei Școlii Ardelene și a polemicii Maior-Kopitar vezi Frisch 1995, p. 33-43.

¹⁷ Unul din argumentele lui P. Maior este acela al superiorității culturale a românilor, care nu puteau prelua cuvinte de la neamurile inferioare ale slavilor: “Când s-au ivit slovenii de preste muntele Carpat încoace și i-au auzit oamenii nostri vorbind, se înfiora de nemaiauzita, străina și urîta limbă”, în Maior 1976, vol. II, p. 325. Afluxul de cuvinte latine în limba slavă a fost sporit de către Constantin, care ar fi creștinat pe slavi și ar fi tradus multe cărți din greacă și latină în limba lor, introducând cuvinte din aceste limbi în cea slavă, căreia îi lipsea nu doar sintaxa, ci și lexicul, în Maior 1976, vol. II, p. 323, 327.

¹⁸ Maior 1976, vol. II, p. 329.

¹⁹ Vezi concepția lui S. Micu în Micu 1995, vol. II, p. 195 și P. Maior, în Maior 1976, vol. I, p. 322-325.

Constantin Brâncoveanu, în timpul căruia se manifestă în paralel cu renașterea limbii române fenomenul de grecizare: “[...] domnii greci [...] caută boiarilor și celor învățați și cari sunt în deregătorii să înveță limba cea proastă grecească carea o vorbesc grecii acum [...] Și nu mi-ar fi ciudă de ar grăi și ar învăța limba cea grecească învățată, căriia zic elinica, ci-și perd vremea în cea proastă grecească”²⁰.

De problematica limbii se leagă aceea a **alfabetului**. Corifeii Școlii Ardelene știau (iar când nu aveau argumente aduceau în sprijinul lor logica) că după părăsirea Daciei de către romani s-a folosit în continuare alfabetul latin și nu cel grecesc, cel chirilic fiind adoptat cu mult mai târziu²¹. În ceea ce privește adoptarea alfabetului chirilic, ei aderă în totalitate la teoria cantemiriană a arderii cărților latinești în Moldova după conciliul de la Florența²². Contribuția Școlii Ardelene²³, ai cărei corifei erau buni cunoscători ai istoriei ecleziastice, constă în clarificarea cadrului confesional care ar fi stat la originea unei măsuri atât de severe precum cea a arderii cărților cu litere latine: mitropolitul Teoctist era adeptul episcopului Marcu din Efes, singurul care a refuzat să semneze “unirea” și partizan al restaurării ortodoxiei. Măsura sa și a domnitorului Alexandru cel Bun, care este și el asociat la această grea vină, s-a generalizat printre români și a avut consecințe dezastruoase pentru cultura română: “[...] toți românii aceștea, cu același întuneric de neștiință fură acoperiți”, iar “[...] limba românească fu izgonită de prin besericile românilor, și în locul ei băgară cea slovenească”, astfel încât “Nu e de mirare dară, că atîta întuneric au urmat în români, întru carele și astăzi multora le place a mai zăcea”²⁴.

Există un mare interes pentru înlăturarea “slovelor cirilești [...] care cu acea viclenie sânt băgate întră români”²⁵, deși există puternice presiuni dinspre sârbi și greci, care “[...] cu stemătul legii și astăzi se bat a spăria pre români ca să nu se întoarcă la strămoșeștile sale slove, ci să țină ca și sîrbii și rușii cele chiriliane”²⁶. Ba chiar unii români vor “[...] să-și țină fală că știu grăi sau grecește sau sîrbește”²⁷. Este adevărat, chiar Gheorghe Șincai, Samuil Micu sau Petru Maior au păreri diferite, uneori le nuanțează de la o scriere la alta, dar în principiu ei sunt de acord cu revenirea la alfabetul latin și la “relatinizarea”

²⁰ Micu 1995, vol. II, p. 195.

²¹ Maior 1976, vol. I, p. 314-317.

²² Cantemir 1875, p. 168.

²³ Toți cei trei istorici au scris despre această chestiune: Micu 1995, vol. II, p. 26; Șincai 1886, vol. I, p. 624, 632; Maior 1976, vol. I, p. 317-320. Vezi și prefața lui Gh. Șincai din 1780 în Șincai-Micu 1980, p. 3-6.

²⁴ Maior 1976, vol. I, p. 319.

²⁵ Maior 1976, vol. I, p. 315-316.

²⁶ Maior 1976, vol. I, p. 325.

²⁷ Maior 1976, vol. I, p. 320.

limbii²⁸, mai ales că eliminarea - în cazul nostru a slavonismelor - nu ar fi dificilă: “[...] cuvintele, care sînt de la sloveni, vîrîte în limba românească, prelesne se cunosc și ușor ar fi, de s-ar învoi românii spre aceeaia, a le scoate și a face curată limba românească”²⁹.

Ca intelectuali iluminiști de formație teologică, este de înțeles preocuparea corifeilor Școlii Ardelene pentru **istoria bisericii românești în epoca slavonismului**. Alături de faptele prezentate mai sus, putem menționa referirile la începuturile creștinismului la români care au primit noua credință încă din primele secole și, deși de origine latină și utilizatori ai limbii și literelor latine, au ținut de biserica grecească³⁰, atitudine a unor cărturari - foști clerici - greco-catolici, atenți să precizeze identitatea bisericii lor în ansamblul lumii catolice. Se insistă pe vechimea creștinismului la români, cu mult mai mare decât a bulgarilor sau a celorlalți slavi, la a căror creștinare românii au contribuit din plin³¹ și pe faptul că, în ciuda dominației slavone, creștinismul românilor a rămas, deși de rit grec, de expresie latină, prin lexic și obiceiuri³².

Informațiile despre **legăturile istorice româno-slave** sunt și ele foarte numeroase, fiind dificil a le separa de cele referitoare la istoria unor popoare slave. În plus, se observă că dintre popoarele slave cea mai mare atenție este acordată bulgarilor (amintim că nu se face distincția între vechii bulgari migratori și cei slavizați din sudul Dunării), celelalte popoare slave fiind aproape trecute cu vederea³³. Este o situație care nu trebuie să ne mire, având în vedere accentul pus de Școala Ardeleană pe chestiunea slavonismului, despre care la acel moment istoriografic se credea că ține exclusiv de **relațiile româno-bulgare**.

Este foarte bine cunoscută originea vechilor bulgari, atacurile îndreptate împotriva provinciilor bizantine și care au atins și regiunile locuite de români, distrugerea chaganatului avar și supunerea neamurilor slave (“Slovenii și Antele”) și a românilor³⁴. Există divergențe dacă teritoriul locuit de români a fost

²⁸ Spre exemplu, în *Dissertație. Pentru literatura cea veche* (Maior 1976, vol. I, p. 325) Petru Maior este de părere ca literele chirilice să fie păstrate totuși în cărțile bisericești, iar Gh. Șincai susține în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (Șincai-Micu 1980, p. IX) înlocuirea necondiționată a elementelor străine din limbă cu termeni de origine latină. P. Maior chiar descoperă frumusețea cuvintelor de origine latină din limba română: “[...] îndată cu strălucire i se văzu latina lui față și părea că râde asupra mea de bucurie că l-am scăpat din sclavie și din calicele cirilești petece”, în Maior 1976, vol. II, p. 316.

²⁹ Maior 1976, vol. I, p. 301-302.

³⁰ Micu 1995, vol. II, p. 189-194, 198; Maior 1976, vol. II, p. 113.

³¹ Vezi mai jos legăturile bisericești româno-bulgare și teoria originii române a fraților Constantin și Metodie.

³² Micu 1995, vol. II, p. 193-194.

³³ Micu 1995, vol. I, p. 286-288; vol. II, p. 14, 16.

³⁴ Șincai 1886, vol. I, p. 165-205 passim; Micu 1995, vol. I, p. 125; vol. II, p. 52-53.

sau nu ocupat de bulgari, chestiune sensibilă, mai ales pentru istoricii atât de porniți împotriva a tot ce era bulgăresc sau slavonesc și, în plus, trebuiau combătuți istoricii străini care insistau asupra temeiniciei influenței slave (bulgare) asupra românilor. În general, Samuil Micu și Gheorghe Șincai par să accepte dominația bulgară asupra românilor din vechea Dacie³⁵ (stăpânirea asupra românilor din Dacia nouă - Dacia aureliană ! - este acceptată în bloc), în timp ce Petru Maior insistă că după retragerea aureliană Dacia a rămas “volnică”, dar “[...] nice o ghintă varvară nu au intrat în Dachia, ci singuri romanii au rămas”³⁶, care au creat puternicile state conduse de românii Menumorut, Glad, Ahtum etc. și care nu au avut aceeași soartă cu slavii pannonieni și moravi, împinși de bulgari sub munți, unde i-au găsit ungurii³⁷. Așadar, n-ar fi existat o Bulgarie la nordul Dunării.

Școala Ardeleană pune în circulație un element istoric foarte important atât pentru istoria românilor, cât și pentru legăturile lor istorice cu slavii sudici: **romanitatea (românitatea) sud-dunăreană**, care a suferit și ea dominația politică și culturală bulgaro-slavă și care nu a putut să reziste atât de bine ca românii din nordul Dunării³⁸. Dar locuirea românească (romanică) în sudul Dunării este cu mult anterioară venirii slavilor și bulgarilor³⁹, ba mai mult decât atât, românii au fost cei care au dat bulgarilor pe primii conducători politici (“[...] începând de la Samoil, toți craii Bulgariei au fost Români până atunci, până ce au cuprins Turcii de acum Bulgaria”⁴⁰).

O atenție specială este acordată Asăneștilor care, reprezentând un moment semnificativ de istorie românească la sudul Dunării, constituia un argument de seamă pentru istoricii și filologii Școlii Ardelene. Se creează - datorită unor confuzii moștenite de la unii cronicari bizantini - tradiția a două state comune româno-bulgare: primul distrus de Vasile al II-lea Bulgaroctonul, al doilea condus de Asănești. Prima împărăție româno-bulgară este doar menționată, mai degrabă ca o tradiție istorică⁴¹, dar Imperiul Asăneștilor este prezentat în detaliu

³⁵ Micu 1995, vol. I, p. 126-129; Șincai 1886, vol. I, p. 206-207.

³⁶ Maior 1976, vol. I, p. 146-152. Cu toate acestea, P. Maior nu neagă faptul că românii au primit numele de “vlahi” de la “ghintele cele de limbă slovenească”, însă nu încearcă să explice acest fapt. El neagă de asemenea identificarea de către unii istorici străini a vlahilor cu bulgarii, tocmai pentru că vlahii n-au fost niciodată dominați de bulgari, cf. Maior 1976, vol. I, p. 222-236. De asemenea, P. Maior nu explică cum a fost posibil ca, deși nordul Dunării nu a fost stăpânit de bulgari, totuși românii au adoptat limba slavonă în biserică și viața politică.

³⁷ Maior 1976, vol. I, p. 147-148, 158-192. Pentru originea română a lui Menumorut (“minor Morout”) vezi Maior 1976, vol. I, p. 202-205.

³⁸ Maior 1976, vol. I, p. 320-322.

³⁹ Șincai 1886, vol. I, p. 485.

⁴⁰ Șincai 1886, vol. I, p. 316; vezi la p. 288 explicația acestei confuzii: este vorba de celebrul pasaj din Kedrenos, în care David, unul dintre fiii comitelui Șișman, este ucis de “niște vlahi călători”, vezi Murnu 1984, p. 67-77. O altă variantă la Șincai 1886, vol. I, p. 219.

⁴¹ Maior 1976, vol. I, p. 272-275; vol. II, p. 115.

de Gheorghe Șincai, Petru Maior și Samuil Micu⁴²: este subliniată continuitatea cu primul stat româno-bulgar, rolul predominant al componente românești a statului (mai ales românitatea conducătorilor Petru, Asan și Ioniță); componenta statală bulgară nu era negată, ci mai degrabă marginalizată. Nu sunt uitate nici relațiile lui Ioniță cel Frumos cu Roma (ba chiar se insistă pe catolicismul țarului român) și implicarea sa în luptele dintre bizantini și cruciați. Bulgarizarea statului Asăneștilor este explicată în legătură cu slăbirea elementului românesc (“s-au bulgărit”) și cu apariția unor formațiuni statale la nordul Dunării⁴³: “Borila, nepot de sor’a a lui Ioan, de neam bulgar, au apucat scaonul crăiei Bulgariei, carele temându-să, ca nu românii cei din Bulgaria, dintră carii mai mulți crai în Bulgariia fusease, unindu-se cu cei de peste Dunăre, carii era cătră munții Ardealului, să-l smintească din crăie, au început a asupri pe români, atâta cât bulgarii au apucat deasupra”⁴⁴.

În aceeași sferă de interes se încadrează și preocuparea pentru creștinarea bulgarilor, la care românii ar fi contribuit fundamental (“[...] bulgarii prin români s-au întors la creștinătate”⁴⁵). Gheorghe Șincai relatează despre creștinarea la 845 a craiului bulgarilor și românilor Bogore (Boris?), a cărui credință creștină a fost întărită de o minune a călugărului Mothodie (Methodie) (“[...] carele era prăsit din Roma, căci era deoș român din colonii lui Traian”)⁴⁶. Pentru că n-au vrut să se supună patriarhului Fotie, care era grec, frații Constantin și Metodie i-au lăsat pe bulgari și “[...] au trecut să-i învețe pe moravi”, ba chiar “Methodie fratele S. Chyryl filosofului, care s-au sfințit în Roma arhiepiscop Moraviei ceii din Pannonia [...] de papa Nicolae după Adrian”⁴⁷.

O altă observație interesantă făcută de istoricii ardeleni și care a rămas valabilă până azi este aceea a regăsirii frecvente a românilor în spatele unor nume de popoare străine: bulgari (confuzie de înțeles datorită conviețuirii în același spațiu), dar mai ales “comani și paținachi” (cumani și pecenegi), cu precădere după stingerea acestor neamuri⁴⁸.

⁴² Maior 1976, vol. I, p. 275-294; vol. II, p. 115-116; Micu 1995, vol. I, p. 131-164; Șincai 1886, vol. I, p. 349-350, 371-384.

⁴³ Cu toate acestea, nu se insistă asupra unor eventuale legături politice ale Asăneștilor cu nordul Dunării.

⁴⁴ Micu 1995, vol. I, p. 285. S. Micu arată de asemenea că românii rămași în Bulgaria sunt în continuare fideli credinței romane chiar și în epoca sa și, chiar dacă catolicii din Bulgaria își spun bulgari, în realitate ei sunt români.

⁴⁵ Șincai 1886, vol. I, p. 229, 259.

⁴⁶ Șincai 1886, vol. I, p. 251-253.

⁴⁷ Șincai 1886, vol. I, p. 254-255. Istoricul contestă, așa cum o făceau de altfel și contemporanii săi, poziționarea Moraviei pe teritoriul Cehiei actuale, situând-o în sudul Dunării, în spațiul Serbiei de astăzi: “Greșesc așa dară toți, carii fîn, că sfinții Chyryl și Methodie au trecut în Moravia de acum, și în Boemia”.

⁴⁸ Șincai 1886, vol. I, p. 275, 289, 340. Vezi și Maior 1976, vol. I, p. 288; vol. II, p. 115.

După cum se poate observa, preocupările corifeilor Școlii Ardelene pentru slavi și legăturile lor istorice cu românii sunt destul de numeroase. Dar, chiar dacă nu este vorba de un interes direct pentru slavi (pentru că înainte de toate sunt căutate argumente în favoarea istoricității, continuității și latinității românilor), se observă că aceste informații se constituie într-o concepție bine individualizată cu privire la problematica slavonismului românesc, concepție care va fi un etalon urmat cu sfințenie de școala latinistă de la mijlocul secolului XIX (August Treboniu Laurian, Ioan Maiorescu, Alexandru Papiu-Ilarian, George Bariț și, cu anumite rezerve, Timotei Cipariu).

Să observăm de asemenea că insistența cu care ei urmăresc vechea istorie românească aduce cu sine clarificări importante în privința slavilor: marele câștig este relevarea pentru prima dată în istoriografia românească a rolului fundamental al slavilor în istoria românilor și a slavonismului ca fenomen cultural, bisericesc și de limbă (chiar dacă acestea au fost în general privite ca fenomene negative). În plus, atenția acordată Asăneștilor deschide istoriografiei române vasta problematică a romanității orientale și a raporturilor ei cu slavii sudici.

Cercetarea de față a încercat să atragă atenția asupra unui sector exegetic neluat în seamă de istoriografia Școlii Ardelene. Cu toate acestea, rămân numeroase alte chestiuni care merită avute în vedere în viitor, de exemplu investigarea influenței școlii savante germane (inclusiv lecturile corifeilor, contactul cu cartea slavă sau de slavistică)⁴⁹ asupra concepției istorice și lingvistice a Școlii Ardelene, cercetări care ar putea aduce clarificări interesante cu privire la problematica slavă.

RADU MÂRZA

Die Auseinandersetzungen der *Școala Ardeleană* mit den Slawen und mit der Slawistik

(Zusammenfassung)

Die Bedeutung der *Siebenbürgischen Schule* (Școala Ardeleană) innerhalb der rumänische Historiographie und in der Geschichte der rumänischen Linguistik ist wohl bekannt. Dieser Beitrag hebt einen weniger bekannten Aspekt bezüglich der wissenschaftlichen Arbeiten von Petru Maior, Samuil Micu und Gheorghe Șincai hervor, und zwar die Erforschung der Slawistik.

Obwohl man diese Vertreter der *Școala Ardeleană* nicht als Slawisten betrachten kann, ist ihr Interesse bezüglich der rumänisch-slawischen geschichtlichen und linguistischen Beziehungen, die Geschichte, die Sprachen und die Kultur der slawischen Völker, sowohl für ihr gesamtwissenschaftliches Werk (das die rumänische Volks- und Sprachgeschichte zum Schwerpunkt hat), als auch für die rumänische Geschichte der Slawistik von besonderer Bedeutung. Die wichtigsten von ihnen untersuchten Themen sind: der slawische Einfluss auf die rumänische Sprache, das kyrillische Alphabet, der slawische Einfluss auf die rumänische Kirche,

⁴⁹ Vezi direcțiile de cercetare pe care le propune Frisch 1995, passim.

die rumänisch-slawischen geschichtlichen Beziehungen und die Geschichte einiger slawischer Völker (vorwiegend der Bulgaren).

Abrevieri bibliografice

- Cantemir 1875 - Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, în *Operele principelui Demetriu Cantemiru*. Typarite de Societatea Academica Romana. Tomulu II. Bucuresci, Typographia Curtii (Lucratorii Asociati), 1875.
- Frisch 1995 - Helmuth Frisch, *Relațiile dintre lingvistica românească și cea europeană. O istorie a lingvisticii românești din secolul al XIX-lea. Curente principale în lingvistica secolului al XIX-lea*. Traducere de Marcel Roma, București, 1995.
- Maior 1976 - Petru Maior, *Scrieri*. Ediție critică alcătuită de Florea Fugariu. Vol. I-II, București, 1976.
- Maior 1997 - Petru Maior, *Scripta minora. Ars literaria. Animadversiones. Epistolarium. Ultima*. Ediție îngrijită de Ioan Chindriș, București, 1997.
- Micu 1963 - Samuil Micu, *Scurtă cunoștință a istorii românilor*. Introducere și îngrijirea ediției de Cornel Cîmpeanu, București, 1963.
- Micu 1995 - Samuil Micu, *Istoria românilor*. Ediție princeps după manuscris de Ioan Chindriș. Vol. I-II, București, 1995.
- Murnu 1984 - George Murnu, *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*. Ediție îngrijită și prefațată de Nicolae-Șerban Tanașoca, București, 1984.
- Șăineanu 1895 - Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române. Cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870-1895). Studii critice*. A doua edițiune. Ed. Socecu, Bucuresci, 1895.
- Școala Ardeleană 1959 - Școala Ardeleană, *Antologie*. Ediție îngrijită, note și prefață de Emil Boldan, București, 1959.
- Șincai 1886 - Gheorghe Șincai, *Chronica Românilor și a mai multor nemuri...*. Edițiunea a doua. Tomurile I-III. Bucuresci, Tipografia Academiei Române, 1886.
- Șincai-Micu 1980 - Gheorghe Șincai, Samuil Micu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Studiu introductiv, traducerea textelor și note de Mircea Zdrenghia, Cluj-Napoca, 1980.